

BULUNULAN YAŞA GÖRE HAYATTA KALMA İHTİMALLERİ

Tuncer KOCAMAN (*)

Özet: Türkiye’de Planlı dönemin başından bu yana sosyal ve ekonomik alanda sağlanan gelişmelere paralel olarak doğu orta ortalama hayatta kalma ihtimali yaklaşık 19 yıl artarak 1995-2000 döneminde 68,55 yıla ulaşmıştır. 1960’lı yılların başında kadın ile erkek arasındaki 4,09 yıl kadar kadın lehine olan doğu orta hayatta kalma ihtimali farkının, kırk yıllık dönemde çok az da olsa artış göstererek, 1995-2000 döneminde 4,63 yıla yükseldiği, kadınların ortalama hayatta kalma ihtimalinin 70,93 yıla, erkeklere ait ortalamanın ise 66,30 yıla yükseldiği tahmin edilmektedir. Beş yaşındaki kız çocukların hayatta kalma ihtimali ise, son kırk yıllık dönemde 7,24 yıl artarak 68,94 yıla, erkek çocukların ise 5,94 yıl artarak 64,84 yıla yükselmiştir. Daha ileri yaşlara ulaşmış kişilerin hayatta kalma ihtimalleri de kademeli olarak yükselmekte ve 1960-2000 döneminde beklenen ömür süreleri daha gençlerde 6 yıldan başlayarak en yaşlılarda 1 yıla kadar artış göstermektedir.

Emeklileri ve sigorta kurumlarını en çok ilgilendiren ortalama emekli olma yaşı ile çalışanların hayatta kalma ihtimalleri ilişkilendirildiğinde; 1995-2000 döneminde 50 yaşına ulaşmış bir işçinin ortalama 25,03 yıl, 65 yaşına gelmiş bir memurun ise ortalama 13,51 yıl daha yaşayacağı beklenmektedir.

Makale, hayatta kalma ihtimallerinin artışının toplumsal ve ekonomik etkilerini

tartışmakta; politika uygulamalarının neza-ketine işaret etmektedir.

Günümüzde kişi başına milli gelir yanında kişilerin hayatta kalma sürelerinin uzunluğu da ülkelerin gelişmişlik düzeylerini gösteren bir diğer değişken olarak kabul görmektedir. Birleşmiş Milletler, ülkelerin milli gelir, okuma yazma oranı yanında, hayatta kalma ihtimallerinden de yararlanarak her bir ülkeye ait İnsanî Kalkınma Endeksi’ni oluşturmakta ve evrensel bir ölçüt olarak bu endeksi kullanarak, uluslararası düzeyde ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin karşılaştırmasını yapmaktadır.

Hayatta kalma ihtimalleri, doğu orta ve belli yaşlara ulaştıktan sonra bir kişinin ortalama daha ne kadar bir süre hayatta kalacağını gösterir. Bir gösterge olarak toplumun genel sağlık ve sosyo-ekonomik durumunu yansıtmaktadır. Ölümler, özellikle çocuk ve bebek ölümleri çevresel ve sosyal şartlara duyarlı bir olgudur ve doğu orta hayatta kalma ihtimalini en çok etkileyen unsur da çocuk ölümlerinin yüksekliliğidir.

Toplumsal ve ekonomik alanda sağlanan gelişmelerin doğal bir sonucu olarak ölümlerin azalması, ilk aşamada bebek ve çocuk ölümlerinin azalmasına yol açmakta, genellikle nüfusun genç bir yaş yapısına sahip olmasına yol açmaktadır. Daha sonra yıllarda ölümlülükle birlikte doğurganlığında azalması genç nüfusun payının azalmasına yol açarken, hayatta kalanların sayısında artışların olması da, özellikle yaşlı nüfusun payının artmasına neden olmaktadır.

(*) DPT, Planlama Uzmanı

Tablo: 1 – Cinsiyete Göre Ortalama Doğuşta Hayatta Kalma İhtimalleri

	Ortalama	Kadın	Erkek	Kadın Erkek Farkı
Dünya Ortalaması				
1960	52,40	53,70	51,10	2,60
2000-2005	66,00	68,10	63,90	4,20
Gelişmiş Ülkeler				
1960	69,70	72,60	66,70	5,90
2000-2005	75,60	79,30	71,90	7,40
Gelişmekte Olan Ülkeler				
1960	47,70	48,40	47,00	1,40
2000-2005	64,10	65,70	62,50	3,20
Türkiye				
1960-1965	49,93	52,02	47,93	4,09
1995-2000	68,55	70,93	66,30	4,63

Kaynak : Devlet Planlama Teşkilatı Çalışmaları

- (1) United Nations. World Population Prospects, The 2000 Revision, Volume I: Comprehensive Tables, Economic and Social Affairs, ST/ESA/SER.A/198, New York, 2001.
- (2) DİE, The Population of Turkey, 1923-1994, Demographic Structure and Development, Publication No:1716, Nisan 1995.
- (3) DİE-DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Geleceğe Yönelik Nüfus Tahminleri

Gelişmiş ülke insanların doğuşta hayatta kalma ihtimalleri yirminci yüzyılın ikinci yarısında hızlı bir yükselme süreci göstermiş, 1960'lı yıllarda ortalama 70 yıl olan doğuşta hayatta kalma ihtimali 2000'li yılların başında 75 yılın üzerine çıkmıştır. Ancak, gelişmiş ülkelerde artışın ivmesi azalmıştır. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelere 1960'lı yıllarda doğuşta hayatta kalma ihtimali 48 yıl dolayında iken, tıbbi alanda sağlanan gelişmelerden bu ülkelerde yararlanmasıyla, görece olarak düşük olan doğuşta hayatta kalma ihtimali yüksek bir ivme göstererek, günümüzde yaklaşık olarak 65 yıla yaklaşmış bulunmaktadır. Kadınların hayatta kalma ihtimalleri erkeklere göre daha yüksektir. Gelişmeye bağlı olarak her iki cins arasındaki fark zaman içinde açılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kadınların doğuşta hayatta kalma ihtimali erkeklerden yaklaşık 7 yıl uzun iken, gelişmekte olan ülkelere yaklaşık 3 yıl daha uzundur (Tablo 1).

Tablo 1'de görüleceği üzere, Türkiye için tespit edilen doğuşta ortalama hayatta kalma ihtimali değerleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülke değerlerinin arasında yer almaktadır. Ülkemizde 1960 başında sağlık şartları, çevresel ve sosyal şartların yetersizliğinden dolayı doğan her bin bebekten yaklaşık 180'inin ölmesi, doğuşta ortalama hayatta kalma ihtimalini olumsuz yönde etkilemiştir. 1960-1965 döneminde ortalama 49,93 yıl olan doğuşta ortalama hayatta kalma ihtimali, son 40 yılda sosyal ve ekonomik alanda sağlanan gelişmelere paralel olarak yaklaşık 19 yıl artarak 68,55 yıla ulaşmış bulunmaktadır. Doğuşta ortalama hayatta kalma ihtimali süresinin bu kadar uzamasında, planlı dönemde sosyal ve ekonomik alanda sağlanan gelişmelerin etkisi, özellikle 1960'lı yılların başında çok yüksek olan bebek ölüm oranının günümüzde binde 40 seviyesine düşürülmesinin etkisi büyük olmuştur.

Cinsiyet itibariyle doğuştan hayatta kalma ihtimalinin gelişimi incelendiğinde; 1960'lı yılların başında kadın erkek arasındaki 4,09 yıl kadar kadın lehine olan doğuştan hayatta kalma ihtimali farkının, kırk yıllık dönemde çok azda olsa artış göstererek, 1995-2000 döneminde 4,63 yıla yükseldiği ve kırk yıllık dönemde her iki cinse ait ortalama doğuştan hayatta kalma ihtimallerinde ise yaklaşık 19 yıl artış olduğu görülmektedir. Şöyle ki; 1960-1965 döneminde 52,02 yıl olan kadınlara ait ortalama doğuştan hayatta kalma ihtimalinin 18,91 yıl artarak 1995-2000 döneminde 70,93 yıla yükseldiği, 1960-1965 döneminde 47,93 yıl olan erkeklere ait ortalama doğuştan hayatta kalma ihtimalinin ise 18,37 yıl artarak 1995-2000 döneminde 66,30 yıla yükseldiği hesaplanmaktadır.

Yukarıdaki rakamlar, toplam nüfus üzerinden ortalamaları göstermektedir. Oysa, yaş gruplarının kendi içlerindeki hayatta kalma riskleri farklı farklıdır. Dolayısıyla, belli riskli yaşları artan nüfusun, ileriki yıllara yönelik hayatta kalma ihtimali daha yüksek olmaktadır. Birkaç örnekle olgu şöyledir:

Ülkemizde çok yüksek oranda bebek ölümleri ve 1-4 yaşındaki çocuk ölümleri olmasına karşılık, yetişkin ölüm oranları görece olarak daha düşük seviyede bulunmaktadır. Tablo 2'de görüldüğü üzere, yüksek ölüm riski bulunan yılları atlatarak beş yaşına ulaşmış çocukların görece olarak hayatta kalma ihtimalleri daha yüksektir. 1960-1965 döneminde beş yaşında olan bir çocuğun 60,27 yıl daha hayatta kalacağı, 1995-2000 döneminde beş yaşında olan bir çocuğun ise 66,84 yıl daha hayatta kalacağı tahmin edilmektedir. Görüldüğü gibi, beş yaşın üstündekilerin hayatta kalma ihtimalinde, kırk yıllık dönemde 6,57 yıllık bir artış olmuştur. Diğer bir deyişle 1960'lı yılların başında beş yaşında olan bir

çocuğun beklenen ömrü (5,00+60,27) 65,27 yıl iken, 1990'lı yılların sonunda beş yaşında olan bir çocuğun beklenen ömrü (5,00+66,84) 71,84 yıla yükselmektedir.

Beş yaşın üstündeki kadın ve erkeklerle ilişkin hayatta kalma ihtimallerinin değişimi incelendiğinde; son kırk yıllık dönemde, beş yaşındaki kız çocukların hayatta kalma ihtimalinin 7,24 yıl, erkek çocukların ise 5,94 yıl arttığı hesaplanmaktadır. Buna göre, 1995-2000 döneminde, beş yaşına ulaşmış kız çocukların hayatta kalma ihtimalleri 68,94 yıla, erkek çocuklarınki de 64,84 yıla yükselmiş olduğu, dolayısıyla, beş yaşın üstündeki kız çocukların erkeklerden 4,10 yıl daha fazla yaşayacağı söylenebilir.

Daha ileri yaşlara ulaşmış kişilerin hayatta kalma ihtimalleri de son kırk yılda kademeli olarak yükselmiş ve buna bağlı olarak beklenen ömür süreleri daha gençlerde 6 yıldan başlayarak en yaşlılarda 1 yıla kadar artış göstermiştir (Tablo 2). Örneğin; 1995-2000 döneminde doğan bir kişinin 68,55 yıl olan hayatta kalma ihtimaline karşılık, yüksek bebek ve çocuk ölüm riskini atlattığı ve aynı dönemde 50 yaşına ulaşmış bulunan bir kişinin aynı dönemde 25,03 yıl daha hayatta kalması ve dolayısıyla bu kişinin ömrünün 75,3 yıla ulaşması beklenmektedir. Demek ki, bu kişi ortalama ömür süresine göre 6,75 yıl daha fazla yaşama ihtimaline sahiptir. Aynı şekilde, 1995-2000 yılları arasında 70 yaşına ulaşmış bir kişinin aynı dönemde 10,35 yıl daha hayatta kalması ve dolayısıyla bu kişinin ömrünün 80,35 yıla ulaşması beklenmektedir.

Hayatta kalma ihtimallerinin uzaması, bir ülkenin yetişmiş ve deneyimli nüfus birikimiyle birlikte daha uzun süreler yaşayabileceğini göstermektedir. Bu durum, nüfus yaş gruplarının ihtiyaçlarına ve

TABLO:2 - TÜRKİYE'DE 1960-1965 VE 1995-2000 DÖNEMLERİNDE BULUNULAN YAŞA GÖRE HAYATTA KALMA İHTİMALELERİ

YAŞLAR	HAYATTA KALMA İHTİMALELERİ (YIL)												ÖMÜR SÜRESİNDEKİ ARTIŞ (YIL)			
	1960-1965			1995-2000			1960-1965			1995-2000			1960-2000			
	KADIN	ERKEK	TOPLAM	KADIN	ERKEK	TOPLAM	KADIN	ERKEK	TOPLAM	KADIN	ERKEK	TOPLAM	KADIN	ERKEK	TOPLAM	
DOĞUŞTA	52,02	47,93	49,93	70,93	66,30	68,55	52,02	47,93	49,93	70,93	66,30	68,55	18,91	18,37	18,62	
5 +	61,70	58,90	60,27	68,94	64,84	66,84	66,70	63,90	65,27	73,94	69,84	71,84	7,24	5,94	6,57	
10 +	57,44	54,65	56,02	64,12	60,07	62,04	67,44	64,65	66,02	74,12	70,07	72,04	6,67	5,41	6,03	
15 +	52,88	50,08	51,44	59,25	55,26	57,20	67,88	65,08	66,44	74,25	70,26	72,20	6,37	5,18	5,76	
20 +	48,46	45,73	47,06	54,43	50,60	52,47	68,46	65,73	67,06	74,43	70,60	72,47	5,97	4,87	5,41	
25 +	44,16	41,60	42,85	49,68	46,04	47,81	69,16	66,60	67,85	74,68	71,04	72,81	5,51	4,44	4,96	
30 +	40,55	37,39	38,93	44,93	41,44	43,15	70,55	67,39	68,93	74,93	71,44	73,15	4,39	4,05	4,21	
35 +	35,69	33,18	34,41	40,22	36,84	38,49	70,69	68,18	69,41	75,22	71,84	73,49	4,53	3,66	4,09	
40 +	31,50	29,04	30,24	35,57	32,28	33,89	71,50	69,04	70,24	75,57	72,28	73,89	4,07	3,25	3,65	
45 +	27,33	25,02	26,15	30,99	27,83	29,37	72,33	70,02	71,15	75,99	72,83	74,37	3,66	2,81	3,22	
50 +	23,23	21,19	22,18	26,55	23,59	25,03	73,23	71,19	72,18	76,55	73,59	75,03	3,31	2,40	2,85	
55 +	19,30	17,61	18,43	22,25	19,65	20,92	74,30	72,61	73,43	77,25	74,65	75,92	2,95	2,04	2,48	
60 +	15,60	14,31	14,94	18,13	16,04	17,06	75,60	74,31	74,94	78,13	76,04	77,06	2,54	1,73	2,12	
65 +	12,24	11,32	11,76	14,31	12,75	13,51	77,24	76,32	76,76	79,31	77,75	78,51	2,07	1,44	1,75	
70 +	9,31	8,69	8,99	10,89	9,83	10,35	79,31	78,69	78,99	80,89	79,83	80,35	1,58	1,14	1,35	
75 +	6,89	6,49	6,68	8,02	7,36	7,68	81,89	81,49	81,68	83,02	82,36	82,68	1,13	0,87	1,00	
80 +	4,08	4,74	4,42	5,75	5,38	5,56	84,08	84,74	84,42	85,75	85,38	85,56	1,67	0,64	1,14	
85 +	3,54	3,37	3,45	4,10	4,11	4,10	88,54	88,37	88,45	89,10	89,11	89,10	0,56	0,74	0,65	
90 +	2,43	2,34	2,38	2,94	2,95	2,95	92,43	92,34	92,38	92,94	92,95	92,95	0,51	0,61	0,56	
95 +	1,63	1,59	1,61	2,16	2,17	2,17	96,63	96,59	96,61	97,16	97,17	97,17	0,53	0,58	0,56	
100 +	1,08	1,07	1,07	1,66	1,66	1,66	101,08	101,07	101,07	101,66	101,66	101,66	0,58	0,60	0,59	

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı.

- 1) 1960-1965 döneme ait doğuşta ve beş yaşın üstündeki hayatta kalma ihtimalleri "DİE, The Population of Turkey, 1923-1994, Demographic Structure and Development, Publication No.:1716, Nisan 1995" yayınından alınmıştır.
- 2) 1995-2000 döneme ait doğuşta ve beş yaşın üstündeki hayatta kalma ihtimalleri "DİE ile DPT'nin işbirliğiyle hazırlanmış olan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Nüfus Projeksiyonları"ndan alınmıştır.
- 3) On yaşın üstündekilerden başlayarak yüz yaşın üstündekilere kadar olan yaşların hayatta kalma ihtimalleri, beş yaşın üstündeki yaşlara ait hayat tablosu seviyelerinin doğu hayat tablosu değerlerine tatbik edilmesiyle hesaplanmıştır.

katkı/katılım gücüne göre yeni politikalarla desteklenmesini ve yönlendirilmesini gerektirir. Hem genç nüfusu artan, hem de yaşama süreleri uzayan bir toplumda, çalışma hayatı politikaları düzenlenmezse, bağımlı nüfus oranı yükselecektir.

Hayatta kalma ihtimallerinin artışına bağlı olarak öncelikle yeni politikalar gerektiren iki bağımlı nüfus kesimi, çalışma çağını tamamlayan nüfus ile eğitimdeki nüfus olmaktadır.

Emekliliği en çok ilgilendiren aktif nüfus yaş aralığına göre bir değerlendirme yapıldığında, 1995-2000 döneminde, çalışma yaşının başlangıç yıllarında, 20 yaşında, olan bir kişinin bu yaştan sonra ortalama 52,47 yıl daha hayatta kalma ihtimalinin bulunduğu ve ömrünün 72,47 yıl olacağını Tablo 2'deki değerler göstermektedir. Cinsiyete göre aynı yaş için bir değerlendirme yapıldığında, 20 yaşına ulaşmış kadınların ortalama olarak 54,43 yıl, 20 yaşına ulaşmış erkeklerin ise ortalama 50,60 yıl daha hayatta kalacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, emekliliği yaklaşıp 45 yaşında olan bir kişinin bu yaştan sonra hayatta kalma ihtimalinin 29,37 yıl olacağı ve böyle bir kişinin ömrünün ortalama 74,37 yıla ulaşacağı hesaplanmaktadır. Cinsiyete göre 45 yaş için bir değerlendirme yapıldığında, kadınların ortalama olarak 30,99 yıl daha yaşayarak ömrünün 75,99 yıla, erkeklerin ise ortalama 27,83 yıl daha yaşayarak ömrünün 72,83 yıla ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 2000 yılı İstatistik Yıllığı verilerine göre, yaşlılık aylığı alan kadınlarda ortalama emekli olma yaşı 47, erkeklerde ise 49'dur; her iki cins ortalaması da 49'dur. Bu veriler çerçevesinde, 2000 yılında 50 yaşında emekli olduğu varsayılan bir işçiye, ortalama 25,03 yıl emekli aylığı ödeneceğini, Tablo

2'deki 50 yaşın üstündekilere ilişkin hayatta kalma ihtimallerine bakarak söylemek mümkündür. Erken emekliliğin ve emekli olur olmaz emekli maaşı almanın yaygın olduğu ülkemizde Sosyal Sigorta Kurumları böyle bir yükü taşıyacaklardır. Bazı istisnai durumlar dışında emeklilik mevzuatı açısından memurlarda resen emeklilik sınırı olan 65 yaşına gelmiş bir kadın memurun 14,31 yıl, erkek memurun ise 12,75 yıl daha hayatta kalacağı, ve dolayısıyla 65 yaşında emekli olan memura ortalama bu süreler kadar emekli maaşı ödeneceği değerlendirilmesi yapılabilir.

Türkiye, diğer ülkelerde görülmeyen üç uygulama ile hem insan, hemde mali kaynaklarını verimsiz kullanmaktadır: a) erken emeklilik (38-45 yaşlarda mümkündür), b) emekli olur olmaz kanuni emeklilik yaş haddini beklemeden (65) hemen emekli maaşı almaya başlamak, c) emekli maaşı alırken bir başka işte çalışabilmek. Sosyal sigorta kurumlarının böyle bir yükü kaldırmaları mümkün değildir. Kamu açıkları yoluyla emekli maaşı ödeme eğitime ve istihdama ayrılacak kaynakları yemektir.

Ölümlülüğün ve doğurganlığın yüksek oranlardan düşük oranlara doğru azalan bir eğilimin gözlemlendiği, diğer bir deyişle, demografik geçiş sürecinin yaşandığı özellikle az gelişmiş ülkelerde, genç nüfusun payının azalmasıyla birlikte hayatta kalanların sayısında artışların olması da yaşlı nüfusun payının yükselmesine neden olmuştur.

Tablo 3'deki veriler incelendiğinde görülebileceği gibi, dünya nüfusu yaşlanmaktadır. 1960-2005 döneminde, gelişmiş ülkelerde görece olarak yüksek olan yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payında yüzde 66,3'lük artışın olmasına karşılık, aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerdeki

Tablo: 3 – Nüfusun Üç Ana Yaş Grubuna Dağılımındaki Değişmeler ve Bağımlılık Oranları

(Yüzde)

	Yaş Grupları			Yüzde Değişim (1960-2005)			Bağımlılık Oranı		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	(0-14)+(65+) (15-64)	(0-14) (15-64)	(65+) (15-64)
Dünya Ortalaması									
1960	36,8	57,9	5,3				72,7	63,6	9,2
2000-2005	29,9	63,2	6,9	-18,8	9,2	30,2	58,2	47,3	10,9
Gelişmiş Ülkeler									
1960	28,1	63,3	8,6				58,0	44,4	13,6
2000-2005	18,3	67,4	14,3	-34,9	6,5	66,3	48,4	27,2	21,2
Gelişmekte Olan Ülkeler									
1960	40,6	55,4	4,0				80,5	73,3	7,2
2000-2005	32,9	62,0	5,1	-19,0	11,9	27,5	61,3	53,1	8,2
Türkiye									
1960	41,3	55,2	3,5				81,1	74,7	6,4
2000	30,0	64,4	5,6	-27,2	16,6	57,8	55,3	46,7	8,7

Kaynak : Devlet Planlama Teşkilatı Çalışmaları

(1) United Nations. World Population Prospects, The 2000 Revision, Volume I: Comprehensive Tables, Economic and Social Affairs, ST/ESA/SER.A/198, New York, 2001.

(2) DİE, 1960 Genel Nüfus Sayımı.

yaşlı nüfus payında yüzde 27,5'lik bir artışın olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de ise, bu dönemde, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payında gelişmiş ülkelere yakın bir artış (yüzde 57,8) olmuş ancak gelişmiş ülkelerde yüzde 14,3 olan yaşlı nüfusun payı, Ülkemizde yüzde 5,6 düzeyine yükselmiştir. Bu durum, Türkiye'de nüfus artışının gelişmekte olan ülkelere göre daha erken düşme eğilimine girdiğine ve sağlık hizmetlerinin daha hızlı geliştiğine işaret etmektedir.

Türkiye nüfusunun yaş yapısındaki bu değişim, görece olarak çalışma çağındaki nüfus ve olmayan nüfusun büyüklüğünü etkilemekte ve dolayısıyla eğitim çağındaki nüfusun oransal olarak azalmasıyla bu alandaki ihtiyaçların karşılanmasının kısmen kolaylaşmasının yolunu açmıştır. Buna rağmen, ülkemizde eğitim çağındaki nüfusun payı halen oldukça yüksektir. Bu kolaylık halen ilköğretim nüfusu için geçerli olup, orta ve yüksek öğretimde nüfus bas-

kısı sürmektedir. Ayrıca, çalışma çağındaki nüfusun artması ile birlikte işgücü arzında artış olmakta ve ilave işgücü ile birlikte mevcut işsizlere yeni istihdam imkanları yaratılması gereği artmaktadır. Eğitim kadar önemli olan, eğitilmiş üretimde kullanılmaktadır. Çalışma çağı nüfusunun artışı, ülkenin kaynaklarının daha büyük bir kısmının verimli istihdamı artırmaya ayırması gereğine işaret eder. Ülkeler kalkınmalarının en önemli sıçramasını bu aralıkta gerçekleştirmektedirler. Türkiye'de nüfus artış hızının beklenenden daha hızlı düşmesi, çalışma çağı nüfusunun diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha hızlı daralacağını, dolayısıyla nüfusun daha hızlı yaşlanacağını göstermektedir. Türkiye, özellikle önümüzdeki 25 yıla kadar olan sürede, çalışma çağı nüfusunu yüksek katma değerle kullanarak değerlendirmek durumundadır. Aksi, kalkınmanın itici gücü olan unsuru, kalkınma amacıyla kullanmadan heba etmek anlamına gelecektir. Çalışma çağındaki nüfusun 15-64 yaş grubundaki nüfusun üze-

rinde taşıdığı yükü göstermek üzere Tablo 3'deki bağımlılık oranları incelendiğinde; 1960 yılında ülkemizde çalışma çağındaki her 100 kişinin kendisi dışında 81.1 genç ve yaşlı kişiyi desteklemesi gerekmekte iken, yaş yapısında kırk yıllık dönemde meydana gelen değişimin bir sonucu olarak, 2000 yılında her 100 kişi kendisi dışında 55,3 genç ve yaşlı kişiyi desteklemekte olduğu görülmektedir. Büyük ölçüde nüfus artış hızının düşmesiyle ilgili bir olgudur. 2000 yılında bu oran, gelişmiş ülkelerde 48,4, gelişmekte olan ülkelerde ise 61,3'dür.

2000 yılındaki genç ve yaşlı nüfusa ilişkin Tablo 3'deki bağımlılık oranlarının ayrı ayrı incelenmesi halinde; gelişmiş ülkelerde doğurganlık oranlarının çok düşük olmasının etkisiyle her 100 çalışma çağındaki nüfus başına, 0-14 yaş grubunda 27,2 kişi düşerken, ülkemizde 46,7 kişi düştüğü görülmektedir. Yaşlı nüfusa ilişkin bağımlılık oranlarının değerlendirmesi yapıldığında ise, gelişmiş ülkelerde her 100 çalışma çağındaki kişi başına, 65 yaşın üstünde 21,2 kişi düşerken, bu sayının çok altında olmak üzere ülkemizde sadece 8,7 kişinin düştüğü görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde 100 çalışma çağı nüfusa toplam 48,4 bağımlı düşerken, Türkiye'de bu toplam 55,4 kişidir. Ancak, yaşlı nüfusun kendi sosyal güvenliliği bulunan gelişmiş ülkelerde, çalışan nüfus üzerindeki doğrudan yük fiiliyatta düşüktür. Ekonomik anlamda ise, üretim gücü açısından bu yük gerçektir. Eğitim çağı nüfus ve sosyal güvenliksiz yaşlı nüfus Türkiye'deki çalışma çağı nüfusu üzerindeki fiili yükü artırmaktadır.

Sonuç olarak, 1960-1965 döneminde ortalama 49,93 yıl olan doğuştan ortalama hayatta kalma ihtimali, son 40 yılda ülkemizde sosyal ve ekonomik alanda sağlanan gelişmelere paralel olarak yaklaşık 19 yıl artarak 2000 yılında 68,55 yıla ulaşmış

bulunmasına rağmen, gelişmiş ülkelerin 7,05 yıl gerisinde bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de kadınlar erkeklerden daha fazla yaşamakta, doğuştan ortalama hayatta kalma ihtimali karşılaştırıldığında; kadınların erkeklerden 4,63 yıl daha fazla hayatta kaldığı tahmin edilmektedir. Beş yaşına ulaşmış olan kişilerin, 1960'lı yılların başında 60,27 olan hayatta kalma ihtimali de kırk yıllık dönemde 6,57 yıllık bir artış kaydederek 1995-2000 döneminde 66,84 yıla ulaşmıştır. Genç yaş yapısından yaşlı nüfus yapısına doğru yavaş bir gelişme kaydeden Türkiye nüfusu, halen yaşlı nüfus oranı düşük, genç nüfus yapılı özelliğini korumaktadır. Bağımlı nüfusun çalışma çağındaki nüfus üzerindeki yükü ağırlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla, gençlerin eğitiminde fırsat eşitliğinin sağlanması yanında, hayat boyu eğitim, işsizlere verimli istihdam, çalışma çağı nüfusun üretken kullanımı için özel programlar, çalışanlara sosyal sigorta ile birlikte yaşlılara sosyal hizmet ve yardım imkanlarının artırılarak sağlanması için kamu politikasının gözden geçirilmesi ve sıkı bir şekilde uygulanması önemini korumaktadır. Aksi durumda, bu hizmetlerin aile bütçelerinden karşılanabilmesi için ücretlerin yükselmesi baskısı devam edecektir.

Bulunulan yaşlar itibarıyla hayatta kalma ihtimallerinin kalkınmaya paralel olarak artması, sosyal sigorta kuruluşları üzerindeki yükü arttırır. Bu nedenle, sağlıklı yaşama ve çalışabilme süreleri uzadıkça, emeklilik yaşının makul sürelerle ileriye alınması bütün dünyada yapılan bir uygulamadır. Türkiye'de, bu yöndeki düzenleme geciktirildiğinden, 1985 yılında yapılmış olan düzenleme aşama aşama ilerletileceğine tümünden kaldırıldığından, sosyal güvenlik sistemi kendi aktüerya dengeleriyle kendi kendini sürdürmemektedir.

